

kronikk

Skriv til Dagbladet,
Kulturredaksjonen,
Pb 1184 Sentrum
0107 OsloFaks 22 31 05 00
E-postadresse:
Kronikk@dagbladet.no«Til tross for inter-
essante personopp-
lysninger virker
Borgersruds over-
drevne fokusering
på enkeltskjebner
unødvendig og av-
sporende; ja, til dels
malplassert.»

117831

Forskningsetikk
og personvernFrode Færøy
amanuensis

I kjølvannet av Dagbladets presentasjon av historikeren Lars Borgersruds undersøkelse «Militære veivalg 1940–1945» har det oppstått en diskusjon om en rekke navngitte offiserers medlemskap i Nasjonal Samling både før og etter 9. april.

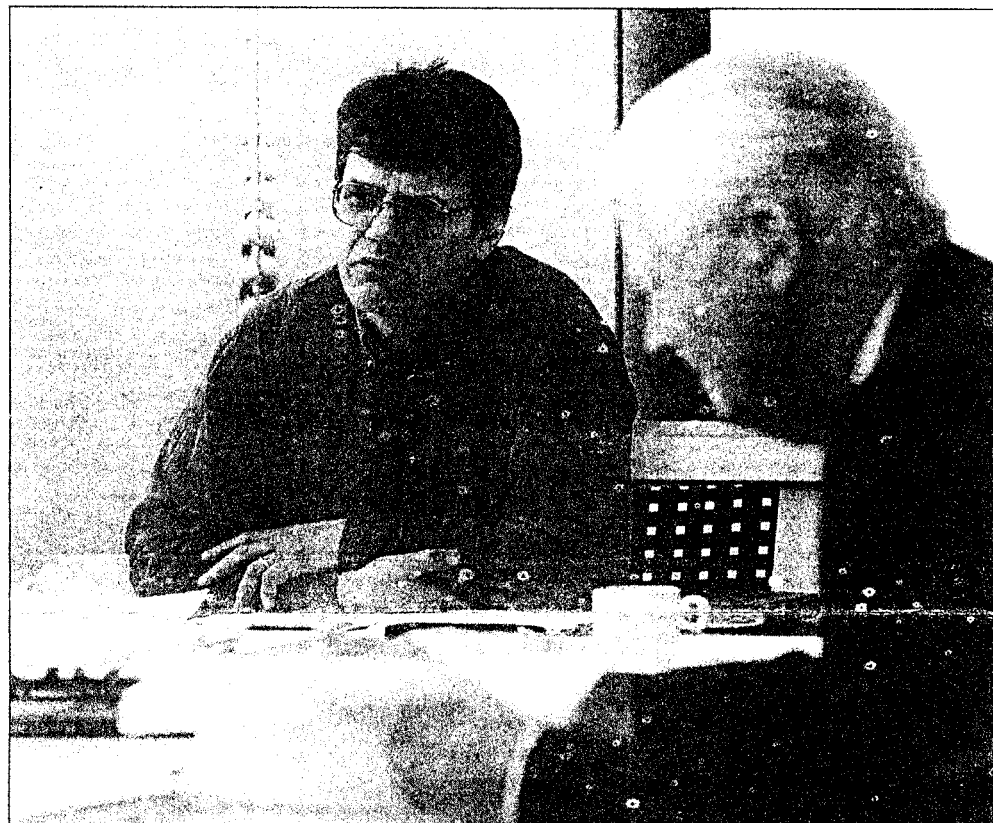
Å ane forvilelsen til dem som uten forvarsel får NS-stempelet klebet til sine fedres navn og ettermæle gjennom et medieoppslag av denne typen, krever ikke stor innlevelssevne. Men etter Dagbladets brede omtale av Borgersruds forskningsstudie og påfølgende ordskifte er det betimelig å reise en mer prinsipiell og kanskje viktigere debatt som først og fremst bør handle om forskningsetikk og holdninger til personvern. Har forskeren, i dette tilfellet Lars Borgersrud, handlet ut fra de valg en historiker stilles overfor – og tatt – slik han selv antyder – tilstrekkelige personvernensyn (Borgersrud i Dagbladet 23. april), eller

Misbruk av
personopplignende
fintlige
arkivkilder?

Formålet med undersøkelsen var «å kartlegge og å kvantifisere forekomsten av NS-medlemskap før eller etter 9. april – innenfor et nærmere definert utvalg av krigsskoleutdannede offiserer. Men utgangspunktet for dette forskningsarbeidet var, som Borgersrud innledningsvis opplyser i sin forskningsrapport, det mer bakoverliggende og ambisiøse ønske om å kunne gi en nærmere vurdering av de norske offiserenes medvirking og innsats i motstandskampen. Innenfor det nevnte utvalget løser for så vidt Borgersrud sin kvantifiseringsoppgave, så langt jeg kan bedømme, noenlunde tilfredsstillende. Men bør vi ikke likevel ha lov til å forvente mer fra en dr.philos. i historie? Vitenskapelige ansatser som i et større perspektiv relativiserer denne NS-tilknytningen til de ulike fasene av verdenskrigen, nazifiseringen og motstands-kampen, finnes ikke i denne rapporten.

I stedet for å sammenholde sine funn med den svært skiftende politiske og militære utviklingen for perioden 1940–45, og på den måten innpasse sin studie i en større okkupasjonshistorisk kontekst, går Borgersrud den motsatte veien og dwiler under sin gjennomgang av NS-tilhørigheten blant de militære avdelinger stadig ve'k ved en rekke offiserers individuelle livslop før og etter 9. april. Til tross for interessante personoppligninger virker Borgersruds overdrevne fokuseringen på enkeltskjebner unødvendig og avsporende; ja, til dels malplassert.

Riktig pinlig blir dette når Lars Borgersrud ved navns nevnefse dels ironiserer og dels referer offiserer som etter

LARS BORGERSRUD møter i denne kronikken kritikk for sin omgang med personoppligninger. Bildet er fra pressekonferansen der han la fram sin rapport. I forgrunnen professor Magne Skodvin.

Foto: ODDMUND LUNDE

hans mening enten unndro seg granskning eller saboterte utfyllingen av det spørreskjemaet som skulle ligge til grunn for behandlingen i de militære granskningsutvalgene. Da er det mer på sin plass å gi en mer detaljert beskrivelse av sakene til enkelte av de offiserer som ikke ble godkjent av de militære granskningsutvalgene. Men når Borgersrud i saken mot en rittmester i Hærens flyvåpen, som også omfattet forhold fra april 1940, mener at «en godt begrunnet NS-utmeldelse etter 6 ukers medlemskapstidlig i 1941 burde ha endret det negative utvalget av granskningen, blir det vanskelig å forstå hvorfor. Hvor blir det av forskeren når Borgersrud vekselvis nærmest opptrer i rollen som et forsonlig, og et nidkjært medlem i av granskningskommisjonen?

Det verste ved disse biografiske selvrensninger er likevel rekken av tendensiøse karakteristikk og spekulative utsagn knyttet til navngitte enkeltindivider. Om en major i generalstaben (Munthe) heter det at han etter å ha deltatt i felttoget «trengte en tenkpause» før han i august 1940 meldte seg ut av NS. Om en mer aktiv NS-major fra mellomkrigstiden, for øvrig bror av forretningsmannen og kunstsamleren Rolf Stenersen, skriver han: «Stener-

sen flukt til Storbritannia i 1940 kan sees som en flukt i dobbelt forstand. Han kan ha engstet seg for at hans fortid ville ha fanget ham inn i 'det nye Norge'. Jeg avslutter disse eksemplene med uttallet mot Narvesen-direktør Jens Henrik Nordlie, hvor Borgersrud klemmer til med følgende formulering: «Det var konsekvens i Nordlies karriere, fra tiden som nestleder av Quislings hird i 1933, til Stay Behind-sjef i 1948. Det var et paradoks at Nordlie, riktignok i rollen som Narvesen-direktør, hadde den årvisse rollen å dele ut 'Fritt ord'-prisen».

Etter Dagbladets fokus på noen av Borgersruds «NS-offiserer» kan det være grunn til å spørre om det i det hele tatt finnes normer for offentliggjøring av enkeltindividers NS-fortid blant dagens norske historikere. Etter selv i noen år å ha tilhørt det okkupasjonshistoriske fagmiljøet, kan jeg berolige dem som tviler. Langt de fleste faghistorikere og historikerkrienter er tilbakeholdne og utøver varsomhet med navneomtale av NS-medlemmer som ikke tidligere er kjent fra okkupasjonslitteraturen.

Nå hadde Borgersruds forskningstudie som viste den sterke NS-tilknytningen innenfor hans utvalg av ledende offiserer, så avgjørt krav på mediens interesse. Men store overskrifter og bred omtale var ikke nok. Ei heller bruk av anonymiserte persondata. Avsløringene av «NS-offiserene» måtte personifiseres med navn, bilder og sensitiv biografi. Her stod historikeren Lars Borgersrud virkelig overfor «et valg». Med avisens journalist Ottar Jakobsen på sløp «valgte» han å bryte disse okkupasjonshistoriske normene for offentliggjøring av

navngitte personers NS-tilknytning. Dette overtrampet står ikke mye tilbake for det forfatteren som Egil Ulateig og Kjell Fjortoft tidligere har prestert.

Men Borgersruds studie dreier seg ikke bare om enkelte avveininger, det handler også om forpliktelser. Disse forpliktelser, som er hjemlet i forvaltningsloven, pålegger brukeren av offentlige tilgjengelige arkiver å ikke misbruke de kildene.

Konsekvenser
for Riksarkivets
innsynspraksis?

Jeg skal ikke spekulere på hvilke konklusjoner ledelsen ved Riksarkivet så langt har trukket av Borgersruds «valg». Det gjenstår imidlertid å se hvorvidt denne saken vil få konsekvenser for Riksarkivets innsynspraksis og med det også andre forskeres muligheter til studier av personsensitive arkiver.